

Roky po Oslobodení ako pokračovanie pokrokových tradícií v slovenskom umení

(Maľba, grafika a kresba 1945—1948)

ZUZANA BARTOŠOVÁ

Sloboda prišla r. 1945 po období vojnových hrôz, besnivého krivprelievania, politického a sociálneho útlaku. Prišla po rokoch, v ktorých sa básnik pera či štetca mohol vyjadriť len zbraňou alebo metaforou. Na margo nových nádejí, ktoré priniesla, napísal Ján Smrek, šéfredaktor obnoveného Elánu, v jeho prvom dvojčísle: „Len jedna bohyňa — Sloboda — je pánom nášho života a smrti a v jej mene mienime nikdy nie klesať, ale stúpať, stále stúpať.“¹

Povojnový život sa začal búrlivo aktivizovať. Kultúre a s ňou i výtvarnému umeniu sa poskytol nebývalý priestor. Významnú úlohu zohrali v tejto situácii časopisy. Okrem Elánu a Slovenských pohľadov začali vychádzať i ďalšie, so stálymi výtvarnými rubrikami. Nové slovo, Kultúrny život, ale aj denníky Pravda a Národná obecda prinášali recenzie výstav a správy o rozvíjajúcom sa spolkovom živote. Neskôr, r. 1948, začali vychádzať aj výtvarné časopisy, Umelecký mesačník a Umenie.

Aj výtvarní umelci sa začali znova organizovať. Z iniciatívy Štefana Bednára vznikla Skupina 29. augusta združujúca výtvarných umelcov z generácie vrstvy narodenej okolo roku 1909 i z okruhu o niečo mladších výtvarníkov, približne tých, ktorí už v minulých rokoch spolupracovali s básnickou avantgardou nadrealistických zborníkov. Na svojej premiére v Žikešovom nakladateľstve v Prahe v zime 1945—1946 sa predstavila tvorbou svojich členov z rokov 1942—1944.² V tom istom období sa aktivizoval i novoustanovený Spolok východoslovenských umelcov v Košiciach.³ Začiatkom roku 1946 sa obnovila Umelecká beseda,⁴ ktorej predsedom sa stal Ján Mudroch. Tu pracoval aj Jozef Kostka. V tom istom čase sa založil Blok slovenských výtvarníkov.⁵ Jeho predsedníčkou sa

stala Ester Šimerová, podpredsedom Fraňo Štefunko.

Aktivite spolkového a publicistického života predchádzal 1. zjazd umeleckých a vedeckých pracovníkov, ktorý sa konal pri príležitosti prvého výročia SNP v Banskej Bystrici. On udal smer kultúrneho vývoja. Laco Novomeský na ňom povedal: „Smelo sa prihovárime za to, aby pri novom rozmachu a doteraz neznámej intenzite vzťahov celého nášho života k slovenskému, menovite však k východoslovenskému svetu, uchovali a utužovali sa aj styky našej kultúry, najmä umenia, so Západom, lebo nás skúsenosť naučila, že tieto kategórie vonkoncom nestoja proti sebe. Naopak. Formou a výrazom, ktorému sa naučilo v dielňach francúzskych majstrov, priznávalo a priznáva sa slovenské umenie k ideám a k ideálom jedine bezpečne podopierajúcim našu novú slovenskú orientáciu kultúrne a národnopolitickú na Sovietsky zväz. To je stav, ktorý možno považovať za rozhodujúci v kultúrnej oblasti o otázke Západu či Východu.“⁶

Na 1. zjazde sa ustanovila Umelecká a vedecká rada, ktorá sa stala ústredným orgánom umelcov a vedcov žijúcich na Slovensku (o niečo neskôr začala vydávať časopis Kultúrny život). Pri svojom zrode si okrem iného dala za úlohu usmerňovať naše umenie, podporovať vznik hodnotných umeleckých diel, navrhovať z radov vedcov a umelcov svojich zástupcov do politických funkcií a navrhovať kandidátov na národných umelcov.

Kým zjazd riešil ideové otázky umenia a kultúry, výtvarníci sa dožadovali konkrétnych opatrení na zlepšenie svojej situácie. Skupina 29. augusta sa obrátila na Predsedníctvo Slovenskej národnej rady memorandumom, v ktorom žiadala vyriešiť naliehavé existenčné otázky. Navrhovala stále mesačné platy pre vý-